



JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi
Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	20.02.2019
Received / Makale Geliş	28.11.2018	Published / Yayınlanma	20.02.2019

KADINA YÖNELİK ŞİDDET TEMALİ KAMU SPOTU ÜZERİNDEN TWITTER KULLANICILARININ TEPKİ BİÇİMLERİ

RESPONSE FORMS OF TWITTER USERS ON THE PUBLIC SPOT ON VIOLENCE AGAINST WOMEN

Dr. Öğr. Üyesi HAKAN ALP

Fenerbahçe Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, İstanbul /
TÜRKİYE, ORCID: 0000-0001-9696-8902

ÖZ

Sosyal medyaya yönelik araştırmaların en temel çıktılarında birisi, kullanıcıların sosyo-kültürel yapıları ve ideolojik yaklaşımları hakkında bilgi edinmeye olanak sağlamasıdır. Kullanıcılar, yeni medyanın sağladığı etkileşim özelliğiyle beraber, başkalarının paylaştıkları içeriklere yorumlar yaparak ve bu içerikleri kendi sosyal medya hesaplarında paylaşarak bu söylemi yeniden üretmektedirler. Makalemiz kapsamında, en popüler sosyal medya kanallarından biri olan Twitter üzerinden, kullanıcı yaklaşımları irdelenmeye çalışılmıştır. Araştırma kapsamında Cumhurbaşkanlığı'nın resmi twitter hesabından 23 Kasım 2018 tarihinde paylaşılmış olan, kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla çıkarılan yasanın tanıtımına ilişkin kamu spotunun sosyal medya analizi gerçekleştirilmiştir. Sosyal medya kullanıcıların söz konusu paylaşım üzerinden etkileşim düzeyini belirlemek amacıyla hem tweet altına yapılmış olan yorumlar, retweet sayıları, beğeniler üzerinden istatistiksel bir analiz, hem de kullanıcıların kadına yönelik şiddet kavramına nasıl yaklaştıklarını tespit edebilmek amacıyla söylem analizi gerçekleştirilmiştir. Analizde paylaşılan kamu spotunun içeriğine ilişkin 23 Kasım-3 Aralık tarihleri arasında gerçekleşen etkileşim oranları, gönderilen tweetlerin kullanıcılar tarafından ne kadar retweet edildiği ve beğenildiği ayrıca analiz edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Sosyal medya, Twitter, Kadın, Şiddet, İdeoloji

ABSTRACT

One of the main outcomes of research on social media is that it allows users to obtain information about the socio-cultural and ideological approaches. Users are reproducing this discourse by commenting on the content shared by others and sharing these contents on their social media accounts, along with the interaction feature that new media provides. Within the scope of our article, one of the most popular social media channels, twitter, has been tried to examine the user approaches. In addition, the public spot on the promotion of the law on the prevention of violence against women, which was shared on the official twitter account of the Presidency on 23 November 2018, was analyzed. In order to determine the level of interaction of social media users via the share sharing, a discourse analysis was carried out in order to determine the comments, retweet counts, statistical analysis over likes and how they approached the concept of violence against women. In the analysis, the interaction rates between 23 November and 3 December on the content of the shared public spot, the increase in the comments made in the timeframe, the retweeting and acceptance of the tweets sent by the users were also analyzed.

Key words: Social media, Twitter, Female, Violence, Ideology

1. GİRİŞ

Yeni iletişim teknolojilerinde yaşanan değişim ve dönüşüm, insanlığa yeni olanaklar sunmaktadır. Yeni medya, bu olanakların en belirgin olarak gözlemlendiği mecralardan biri olmuştur. Sosyal medya, geleneksel iletişim süreçlerini köklü bir biçimde değiştirmiş, özellikle habercilik ekseninde tek taraflı bir durumdan etkileşimli bir boyuta taşımıştır. Geleneksel medya kanalları, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak noktasında yetersiz kalmaya başlamıştır. Söz konusu süreçte hız ve etkileşim kavramları haberciliğe yeni boyutlar kazandırmıştır. Artık herhangi bir konuda sosyal medyada yapılan haberlere gelen tepkilerin nabzını tutmak çok daha hızlı, kolay ve ölçülebilir duruma gelmiştir. Makalemiz kapsamında kamu erkinin, sosyal medya aracılığı ile paylaştığı bir gönderiye ilişkin gerçekleşen tartışmaların verileri analiz edilmiş ve duygu analizi yapılmıştır. Ulaşılan sonuçlar kendi içlerinde söylem analizine tabi tutulup sınıflandırılmıştır. Araştırmadaki temel amacımız, Twitter kullanıcılarının

yorumları üzerinden, toplumumuzun kadına yönelik şiddet ve cinayetlere bakış açısının ne olduğunun saptanmasıdır.

Araştırmamız kapsamında analizini yapacağımız kamu spotu, Türkiye’de son senelerde hızını arttıran kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetlerine karşı bir farkındalığı dile getirmektedir. Kadına yönelik şiddet vakalarının ve cinayetlerin önemli bir kısmı kıskançlık, töre ya da “namus” cinayetlerinden meydana gelmektedir. Tüm bunların altında yatan ana neden, erkek egemen anlayışın toplumsal iklimi hâkim olmasıdır. Cinayetlerin büyük bir kısmı, kadının ayrılmak istediği veya ayrıldığı sevgilisi/eşi tarafından gerçekleştirilmektedir (Yegen, 2014: 17). Siyasal iktidarın en tepesinin toplumun en yakıcı sorunlarının başında gelen bir konu ile ilgili sosyal medyadan paylaşım yapması, hem siyasal iletişim açısından hem de sosyal medya araçlarından faydalanma noktasında önemli olduğu ortadadır. Makalemiz kapsamında Twitter üzerinden Cumhurbaşkanlığı tarafından paylaşılan kamu spotu iletilisinin altına yapılan yorumlar araştırma evrenimizi oluşturmaktadır.

2. SOSYAL MEDYA ORTAMINA GENEL BİR BAKIŞ

Sosyal medya platformları; kullanıcılarının birbirleriyle iletişim kurmalarına ve kişisel olarak oluşturdukları içeriklerle donatılmış bir ağ yaratmalarına olanak tanıyan çevrimiçi topluluklar olarak tanımlanmaktadır. Bu platformlar aynı zamanda kullanıcılarını medya üreticisi haline getiren dijital mecralardır. Bireyler duygu, düşünce ve fikirlerini içeren iletilerini “çevrimiçi gruplarda” paylaşarak etkileşim haline geçmektedirler (Kuyucu, 2015: 147).

Yeni iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeyle beraber kullanım oranı giderek artan sosyal medya platformları, bireylerin duygu ve düşüncelerini, yaşamlarına dair sıkıntılarını, taleplerini dile getirdikleri mecralar haline gelmeye başlamıştır. Yeni medya mecraları olarak da tanımlanan bu platformlar, bireylerin seslerini duyurmalarına imkân tanırken, öte yandan kamusal anlamda resmi kurum ve kuruluşların, özel şirketlerin kendi hedef kitlelerine ulaşabilmelerine de imkân sağlamaktadır. Sosyal medya, özellikle büyük çaplı kuruluşların hedef kitleleriyle paylaşmak istedikleri iletilerinin, çok daha geniş kitlelere kolay ve hızlı yoldan ulaştırabilmelerine imkân tanıyan mecralardır. Bu süreç aynı zaman da, iletinin ulaştığı kitlelere söz konusu iletilere ilişkin görüş, yorum ve eleştiri yapma imkânı da tanınması açısından çok önemlidir.

Sosyal medya platformları aracılığı ile paylaşılan iletiler hızlı bir şekilde tüm dünyaya yayılmaktadır. Böylece ülke ve dünya gündemi, sosyal medya kullanıcılarının ihtiyacına göre şekillenmektedir. Başka bir ifadeyle, sosyal medya platformları gündemin ne olduğunu belirlemekte ve nabzını tutmaktadır (Kırık, 2012: 94). Sosyal medya kullanıcılarının gündemi, genelde geleneksel medyanınkiyle aynı gündem etrafında şekillenmektedir. Ancak sosyal medya platformlarının kullanıcılarına sunmuş olduğu özgürlük ortamı ve hızın yükselişi sayesinde, kullanıcıların yeni gündem oluşturabilmeleri mümkün kılınmaktadır.

2.1. Dijital medyanın Kitleleşmesi ve Twitter Örneği

Düzenli olarak sosyal medya kullanımına ilişkin istatistikler hazırlayan “**We are social**” ve “**Hootsuite**” şirketleri; “**Digital in 2018**” adı altında bir rapor yayınladılar. Raporla, dünya nüfusunun %53’ünün (4,02 milyar) internet kullanıcısı, %42’sinin (3,19 milyar) sosyal medya kullanıcısı olduğu ifade edilmektedir. Aynı raporun “sosyal medya kullanım istatistikleri” bölümüne göre **Facebook** 2,1 milyar kullanıcı ile önceki yılda olduğu gibi birinci sırada yerini almaktadır. Facebook’tan sonra en çok kullanılan sosyal medya platformlarının **Youtube** (2 milyar 167 milyon) ve **Instagram** (1 milyar 500 milyon) olduğu görülmektedir.

Adı geçen raporun Türkiye bölümünde verilen rakamlara göre, Türkiye nüfusunun %67’sinin (54 milyon) aktif internet kullanıcısı olduğu, telefon üzerinden ise 51 milyon kişinin internet kullanımı gerçekleştirdiği ifade edilmektedir. Yine Türkiye özelindeki sosyal medya istatistikleri kısmında en çok kullanılan platformların %55 ile Youtube, %53 ile Facebook olduğu görülmektedir (<https://wearesocial.com>, 2018).

Twitter uygulaması, 2006 yılında insanların kullanımına sunulan ve 280 karakterle kullanıcıların kendilerini ifade edebilmelerine olanak sağlayan, her bir iletinin tweet olarak adlandırıldığı bir sosyal medya platformudur (Bayrakturan, 2012: 15).

Makalemiz kapsamında kullanıcı yorumlarının analizini yaptığımız sosyal medya platformu Twitter'ın 2018 verilerine göre dünya genelinde 330 milyon kullanıcısı bulunmaktadır. Türkiye özelinde nüfusun %36'sının twitter kullanıcısı olduğu belirtilmektedir. Yukarıda verilen istatistikler, siyasal iletişim yöntemleri açısından ve hedef kitleye ulaşma noktasında sosyal medyanın önemini ortaya koymaktadır. İletisini toplumun geniş kesimlerine ulaştırmaya çabalayan siyasal partiler, liderler, şirketler, kurumlar ve kuruluşlar için sosyal medya platformları kullanışlı mecralardır. Kullanıcılar, sosyal medya platformlarının dinamik yapısı ve karşılıklı etkileşim özelliği sayesinde hedef kitleden geri bildirim alma ve konumlanmalarını gözden geçirme olanaklarına sahip olabilmektedirler.

3. YENİ MEDYA PLATFORMLARINDA ETKİLEŞİM SÜREÇLERİ

Yeni medyanın toplumsal yaşamın her alanında etkili olarak kullanılması, etkileşim süreçlerini köklü bir biçimde dönüşüme uğratmıştır. İletişim süreçleri açısından her kullanıcı, alıcı pozisyonundan verici pozisyonuna kolay bir şekilde geçiş yapabilmektedir. Yeni iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler bu süreci kolaylaştırmaktadır. Sosyal medya üzerinden paylaşılan her bir iletiye ilişkin kontrol mekanizmaları her bir kullanıcı için olanaklı hale gelmiştir (Aktaş, 2007: 6).

Sosyal medya kullanıcıları, paylaşılan iletinin içeriğiyle ilgili olarak, paylaşımı yapan ilk kaynağa geri bildirim yapabilme imkanına sahiptirler. Dolayısıyla, geleneksel iletişim süreçleri boyut değiştirmektedirler. Yani her kaynağın aynı zamanda alıcı, her alıcının da bir kaynak olduğu bir süreçten bahsedilebilmektedir. Bu durum, tek yönlü ve sınırlı iletişim biçiminden, çift taraflı, interaktif iletişim dünyasına dönüşümün ifadesidir.

Yeni iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişim ve dönüşüm süreciyle beraber, sosyal medya platformları, zaman ve mekândan bağımsız olarak toplumsal yaşam pratiklerini yeniden kurgulamaktadırlar. Bu dönüşüm ve gelişim pratiklerinin, küresel ölçekte bir ağ sarmalı içerisinde gerçekleşmesi "ağ toplumu" kavramını ortaya çıkarmıştır. Toplumsal yaşam döngüsündeki her bir birey, küresel ve yerel anlamda örülmüş, birbirleriyle bağlantılı/bağlı, ağ toplumu içerisinde yaşamlarına devam etmektedirler (Toprak 2009: 25).

Günümüzde sosyal medya platformlarının giderek daha fazla popüler hale geldiği görülmektedir. Söz konusu sosyal platformlar, hedef kitleleriyle bağlantı kurmak isteyen kullanıcılara zorunlu bir profil-hesap oluşturmayı zorunlu kılmaktadır. Ayrıca bir iletiyi paylaşan kullanıcıyla, o iletiyle etkileşime geçen diğer kullanıcıların listesinin birbirlerini görmesine olanak sağlayan bir alt yapı mevcuttur. Dolayısıyla ağ sitemini; sosyal paylaşım platformu sistemi içerisinde yer alan her bir kişinin diğerlerini görmesine, isterlerse takip etmesine olanak sağlayan web tabanlı bir ağ modeli olarak tanımlamak mümkündür (Akıncı ve Bat, 2010: 3355).

Toplumsal yaşamda kendini ifade etme olanakları sınırlı olan bireyler, sosyal medyanın sanal dünyasında duygu, düşünce ve fikirlerini özgürce ifade edebilme olanaklarına sahip olabilmektedirler. Kullanıcılar; siyasal, toplumsal, ekonomik anlamda yerel veya merkezi yönetimlerin pratiklerine ilişkin yorum, eleştiri ve düşüncelerini sosyal medya kanalları aracılığı ile özgürce yapabilmektedirler. Yani sosyal medyanın çift yönlü iletişime olanak sağlayan etkileşimde olabilme özelliği sayesinde, alıcı konumundaki kullanıcılar da kendilerine gelen geri bildirimler, yorum ve eleştirilere istinaden pratiklerini gözden geçirme, değiştirme, revize etme olanaklarına sahip olabilmektedirler.

Yeni medya kanalları, kullanıcılarının bilgi, görüş, duygu ve davranış biçimlerini önemli ölçüde etkileme, dönüştürme gücüne sahiptir. Bu süreç sadece tekil kullanıcıları değil, aynı zaman da toplumsal gruplar, organizasyonlar, kurum ve kuruluşları da etki alanı içerisine almaktadır. (Barrett ve Braham, 1995: 84). Dolayısıyla büyük çaplı organizasyonlar da bu etkileşim süreçlerinde ortaya çıkan her bir sorunsala ilişkin yeni çözümler üretme şansına sahiptirler.

Sosyal medya platformları, bireylerin sosyal ve kültürel yaşamlarında önemli bir yer tutmaktadır. Sosyalizasyon olarak tanımlanan bu süreçte birey kendisini toplumun bir parçası olarak görmekte, toplumda genel kabul görmüş davranış biçimlerini ve kodlarını öğrenmektedir. Aynı zaman da bu süreç toplumsal ve kültürel değerlerin, normların öğrenildiği bir süreçtir. Bireyler bu değer ve normları sadece öğrenmekle yetinmeyip, içselleştirmektedirler. Toplumsal iklimin şekillendirdiği bu düşünceleri kendilerine mal edip, buna paralel olarak davranış biçimi geliştirmektedirler. (Scannell, 1995: 13).

Bireyin toplumsal kodlarla bütünleştiği bu süreç, aidiyet duygusunu, aykırı fikirler olsa da kendi gibi düşünen insanlardan cesaret alarak bir fikri savunmayı da beraberinde getirmektedir. Toplumun sessiz bir parçası olan birey artık, toplumu yönlendiren, şekillendiren aktif bir birey haline gelmektedir. Bir fikrin savunuculuğunu yapan kişi sayısının artması ölçüsünde, fikir sahipleri kendilerini güçlü hissetmeye başlarlar.

4. KADINA YÖNELİK AYRIMCILIK VE ŞİDDET

Kadına yönelik ayrımcı söylem ve kadın cinayetleri sayısının, son yıllarda önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Her gün yazılı ve görsel medya kanallarında, kadına yönelik şiddet ve cinayet haberlerine sıklıkla rastlanmaktadır. Medya aracılığı ile haberdar olunan şiddet ve cinayet haberlerinin büyük bir çoğunluğu kıskançlık ve “namus” cinayetlerinden oluşmaktadır.

Kadına yönelik şiddeti kısaca, cinsiyet ayrımcılığına dayanan, kadında ruhsal veya fiziksel hasar yaratabilecek, toplumsal yaşam içerisinde kadının birey olarak özgürlüğünü kısıtlamasına neden olabilecek davranış biçimi olarak tanımlayabiliriz. Yani kadına yönelik şiddet sadece fiziksel şekilde gerçekleşmemektedir. Kadının evi dışında bir yaşamının olmaması, iş hayatında yer almasını engellemek, arkadaşlarıyla görüşmesine izin vermemek, zorla cinsel ilişkiye girmek de şiddettir. Toplumsal farkındalık açısından, yukarıda sayılan şiddet biçimleri ortada fiziki bir saldırı olmamasından kaynaklı şiddet olarak görülmemektedir. Ancak bu davranış biçimleri de en az fiziki şiddet kadar kadın üzerinden ciddi psikolojik izler bırakmaktadır (Dumanlı 2018: 55).

Doğumuyla beraber kadına yönelik toplumsal algı, “itaat etmesi gereken”, korunmaya ihtiyacı olan” düşünüş biçimleriyle gerçekleşmektedir. Evlilikle beraber erkek algısı da kadının sahiplenildiği bir anlayışla örülmektedir. Kadının her hareketi erkekler tarafından kontrol edilmektedir. Kontrol etme hali çoğu zaman şiddetle beraber yürütülmektedir.

‘Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2017 Veri Raporu’na göre; 2017 yılında 409 kadın öldürülürken, 332 kadına cinsel şiddet uygulandı. Platformun verilerine göre 2018 yılında 440 kadın erkekler tarafından öldürüldü. 317 kadına cinsel şiddet uygulandı (kadincinayetleriniidurduracagiz.net, 2018).

Birçok ülkenin içinde yer aldığı 35 farklı çalışmanın sonuçlarına göre, kadınların mevcut ya da eski eşleri/birlikte oldukları kişiler tarafından maruz bırakıldıkları fiziksel şiddet oranının yüzde 10 ile yüzde 52 arasında değiştiğini göstermiştir (KSGM, 2014: 34).

Araştırma bölümünde örneklerine rastlayacağımız üzere, ayrımcılık ve şiddet içeren davranış biçimleri ne yazık ki şiddet mağdurları tarafından da meşrulaştırılmaktadır. Ayrımcılık, linç, cinayet gibi, insanın en doğal hakkı olan yaşama hakkını elinden almaya yönelik şiddet biçimleri, çoğunlukla, mağdurun bu durumu kendi davranışları ya da tercihleri sonucu ‘hak ettiği ’ne dair yaygın inançlar yaratılarak meşrulaştırılmaktadır (Göregenli, 2013: 40).

Kadına yönelik şiddet veya cinayet sürecinde, kadın farklı biçimlerde değersizleştirilmekte, yaşadığı ayrımcılık veya şiddet, kendi davranışları sonucu karşılaştığı bireysel bir pratiğe indirgenmektedir. Bu durum da kadına yönelik şiddete ve cinayetlere karşı verilen mücadeledeki hak taleplerinin meşrulaştırılmasını güçleştirmektedir. Kadına yönelik şiddetin bu ölçüde yaygınlaşması ve cinayetlerin hız kesmeden artması; bu durumu normalleştirip meşrulaştıran büyük kitlelerin –özellikle kadınların- pasif olması ya da verilen hukuki mücadeleleri sahiplenmemesiyle doğru orantılıdır.

Dünya Sağlık Örgütü’nün, kadına yönelik şiddetin nedenleriyle ilgili olarak yaptığı tespitler aşağıda sıralanmıştır. Söz konusu nedenler elbette hiçbir şekilde şiddeti meşrulaştırmamaktadır. Ancak toplumsal davranış biçiminin altında yatan nedenleri tespit edebilmek, onunla mücadele edebilmenin de ön koşullarındandır.

- Eğitim seviyesinin düşüklüğü;
- Erken yaş dönemlerinde kötü muameleye tanık olma ve/veya maruz kalma;
- Anti-sosyal kişilik bozukluğu;
- Alkol ya da zararlı madde kullanımı;

• Şiddet ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kabul eden toplumsal tutumlara sahip olma (DSÖ 2015: 143).

5. ARAŞTIRMA

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı tarafından “kadına karşı şiddetin bir bahanesi olamayacağını ve uygulayanların cezalandırılacağını vurgulayan” bir kamu spotu yayımlanmıştır. Kamu spotunun ismi “Evdeki şiddet, hapiste biter” şeklindedir. Söz konusu kamu spotu videosu; bir kadının evde otururken eşinin eve gelmesi ve herhangi bir neden yokken kendinden geçerek kadına bağırmasıyla başlamaktadır. Daha sonra erkek birey kadının üzerine yürümekte ve evdeki eşyaları sağa sola fırlatmaya başlamaktadır. Daha sonra şiddet başlamakta ve erkeğin kadına her vuruşunda evdeki eşyaların ve duvarların parçalandığı bir kurguyla video devam etmektedir. Nihayetinde kamu spotunun en son sahnesinde ev bir cezaevine dönüşmekte ve erkek birey parmaklıklar arkasında görülmektedir.

Kamu spotunda aşağıda yer alan metin üst ses tekniğiyle okunmaktadır:

“Evdeki şiddet hangi koşullar altında yaşanır yaşınsın meşru değildir. Kadına şiddetin bir bahanesi ya da affi yoktur. Kanunlarımıza göre şiddet uygulayan kişi alınan tedbir kararına aykırı hareket ederse doğrudan soruşturma ve yargılama yapmaksızın, ertelenmeksizin, para cezasına çevrilmeksizin zorlama hapsine alınır. Evdeki şiddet hapiste biter.”

Söz konusu kamu spotunu T.C Cumhurbaşkanlığı, resmi Twitter hesabı “tcbestepe” den 23 Kasım 2018 tarihinde yayınlamıştır. Kamu spotu, yayınlanmasından kısa bir süre sonra takipçileri arasında önemli ölçüde etkileşim gerçekleşmiştir. 02.01.2019 tarihi itibarıyla, paylaşım 8.657 kez retweet edilirken, 32.515 kişi tarafından beğenilmiştir. Paylaşımın altına toplamda 1.448 kişi yorum yazmıştır.

Tablo 1: Kamu Spotu Paylaşımının Twitter Etkileşim Sayıları

Retweet Sayısı	Beğeni Sayısı	Yorum Sayısı
8.657	32.515	1448

Paylaşım altına yorum yapan, paylaşımı beğenen veya retweetleyen kullanıcıların cinsiyetlerinin belirlenmesinde öncelikli olarak kullanıcıların Twitter’da kullandıkları hesap isimleri incelenmiştir. Cinsiyet tespiti yapılamayan kullanıcıların kişisel Twitter hesabı ziyaret edilmiştir. Ancak yine de analiz kapsamında görüleceği üzere cinsiyeti belirlenemeyen kullanıcılar olmuştur.

Araştırma kapsamında Tweet altına yorum yazan 1448 kişiden 321 yorum (data) el ile toplanmıştır. Sadece 321 yoruma ulaşılmasının temel nedeni Twitter’ın herhangi bir paylaşım altına yapılan yorumların hepsini açık olarak sisteminde paylaşmamasıdır. Söz konusu yorumlar söylem analizi yöntemine tabi tutularak sınıflandırılmıştır. Söylem analizi yöntemi, söylemin kendisini temel alarak, günlük dilde kullanılan ifadelerin, cümlelerin ve metinlerin söylenme bağlamında incelenmesine dayanmaktadır. Söylem analizi "Kim neyi söylüyor" sorusunu araştırmak değildir. Söylem analizi, söylenen cümlelerin anlamını bir başka deyişle gerçek değerini belirlemek ve anlatılmak isteneni ortaya koymaktır. Söylem analizi türleri arasında en çok kullanılan yöntemlerden biri “eleştirel söylem analizi” yöntemidir. Van Dijk’in tanımına göre, eleştirel söylem çözümlemesi; toplumsal sorunlara yönelen, iktidar ilişkilerinin söylemsel karakterini ortaya çıkarmaya odaklı, söylemi tarihsel ve ideolojik bir işleyiş olarak gören ve bundan hareketle, metin ve toplum arasındaki ilişkiyi yorumlayıcı ve açıklayıcı bir çerçevede kurmaya çalışan bir çözümleme yöntemidir (Baş ve Akturan, 2008: 28-30).

Sınıflandırma, kamu spotunu olumlu bulan, olumsuz bulan ve nötr olanlar şeklinde istatistiklendirilmiştir. Paylaşılan kamu spotuna ilişkin yorumuna ulaşabildiğimiz 321 kişiden 186 erkek, 118’i kadinken, 17’sinin ise cinsiyetine ulaşamadığımızdır.

Tablo 2: Kamu Spotuna Yorum Yapan Kişilerin Cinsiyetleri

Erkek	Kadın	Cinsiyeti Belirlenemeyen
186	118	17

5.1. Erkek Yorumcuların Analizi

İletiyeye yorum yapan 186 erkekten 144'ü kamu spotunun içeriğini ve paylaşılmasını eleştiren yorumlar yapmışlardır. 40 kişi ise kamu spotunun içeriğini ve paylaşımını olumlu bulmuştur.

Tablo 3: Kamu Spotuna Yorum Yapan Erkeklerin Yaklaşım İstatistikleri

Kamu spotunu olumlu bulan	Kamu spotunu olumsuz bulan	Kamu spotunu nötr bulan
40	144	2

İlgili kategoride incelenen iletilerden çarpıcı olan bazı paylaşımlar aşağıda yer almaktadır. Söz konusu paylaşımların yazım ve imla hatalarına müdahale edilmemiş, olduğu gibi alıntılanmıştır:

- *Allah kadına kendi lütfu olan yaratmaya yeryüzünde aracılık ettiriyor. Analığı ve merhameti bahşeylediği kadına evde şiddet uygulamak kimin haddine. Kurallar açık ve nettir her inanan için. Durduk yere kadına şiddet uygulayan erkek aciz ve karakersizdir...*
- *Erkeği, kocayı bu filmle şiddete meyilli ve yobaz göstermişsiniz, sizin elinizde hükümet gücü var çıkarın bir yasa doğan erkek çocukları öldürülün diye kurtulun, tamamen feminist bir yaklaşımla çekilmiş video kınıyorum rezalet*
- *Bırdaha oy mu asla*
- *Kadın diye diye ne ayet koydunu ne hadis ne icma yapmayın allah hakkı için yapmayın. Adil olun bu kadar erkeklerin hakkına girmeyin.*
- *Allah Allah kocasını bıçaklayan öldüren parasını pulunu çalan aldatan kadınlar varken neden bu algı sadece erkekler üzerinden yapılıyor bana bunu biri anlatsın*
- *Uzun ve mutlu evliliklerin yaşandığı bizden bir veya iki nesil önce ; " Kol kırılır yen içinde kalır" di. Şimdi bir tokat yiyen kadın soluğu mahkemede alıyor, arkasından bosanma takip ediyor. Bu mu kadını koruma anlayışınız? Bu aileyi bitirme çabasıdır başka bir şey değil...*
- *Sayın Cumhurbaşkanı @RT_Erdogan eğer aile politikalarında ki bu gidişattan dönülmez ise korkarım ki 2071 de pek azımız "aile" olarak kalabilecek. Sonraki yıllara neslimiz de devam edemeyecek.*
- *Ailede huzur nasıl temin edilir, halkımızı bunun üzerine bilinçlendirmek yerine ne yazıkki aileleri bölücü, yıkıp dökücü, kadın ve erkek arasına nifak tohumları eken politikalar artarak sürdürülüyor.*
- *Kadın ve erkek aile kurumun pek muhterem ve muteber parçasıdır. Bunu koruyup, aile bağlarını güçlendirici çalışmalar yapmamız lazım. Ancak sürdürülen politikalar bunun aksine yol açıyor. Ne olur bu mukaddes kurumu ayakta tutalım.*
- *Bu videoyu çekenler arasında hiç mi aile bütünlüğünü düşünen yoktu. Resmen erkek bir şiddet faili. Ne çektiğiniz bu video aile içi şiddeti durdurur, ne de çıkardığınız kanunlar kadınları koruyor. Meseleye feminist penceresinden değil ADALET penceresinden bakın...*
- *Cok guzel bir video olmuş resmen beni canlandırmışlar. Tebrik ederim. Bu videoyu tasarlayan arkadasin gelmisine gecmisine selam ederim.☺Devamında; Sadakatsiz kadinlari. Ahlaksizlik ve edepsizlik abidesi kizlari İnsanı cıldirtan kaprisleride yayinlamanizi temenni ederim...*
- *Sn. Cumhurbaşkanı, bu ve benzeri aile yapımızı ilgilendiren yasaları çıkarırken milli, manevi ve özellikle de dini değerlerimize ve bizim kodlarımıza uygun olmasına adil ve uygulanabilir olmasına dikkat edelim. Allah cc yar ve yardımcınız olsun...*
- *Şiddete sebep olan yollar gösterilip (İçki -kumar-fuhuş-faız -kredi -banka) uzak durursa mutlu yuva sahibi olma imkanı seni bekliyor denilebilirdi*
- *Rabbim ülkemizi, @RT_Erdogan reisin en yakınuna kene gibi yapışmış dost görünürlerden korusun. Feminizm vampirleri bu Ülkenin can damarına dişlerini geçirmiş durumda. Ülkenin sonu hiç iyi değil allah bu aziz milletin yardımcısı olsun.*
- *Kadem ve Mor Sapıkların Hak Ettikleri Erkek Tipi. İnşaalh Hepsi Bu Tip Erkeklerle Denk Gelir. Ya da İnşaalh Bütün Hemcinslerim Böyle Olur...*

- *1. Örnek: Yolda yürüyorsunuz. Bir kadın yolda yürüyor, korkuyor sizden ve anında çığlığı basıyor. Size iftira atıyor beni taciz etti diye!. İşte erkek ispat etmez ise, kadının beyanı ispatsız delil sayılıp, biz erkekleri hapse atıyorlar.*
- *Para olmayınca huzur olmuyor huzur olmayınca sinirler geriliyor şiddet kaçınılmaz oluyor*
- *Ne kadar masum bir kadın. Adama uzaklaştırma aldırمامıştır. Çocuğu ile tehdit etmemiştir. Aldatمامıştır Parasını arabasını gasp etmemiştir. Nafaka ile tehdit etmemiştir Ailesinden uzaklastirmamıştır Arkadaşlarından kıskanمامıştır Eve girerken çıkarken dırdır etmemiştir.*
- *Evlenme hayali kuran bir kadın düşünün ve bu videoyu izledi peki size göre bu kadın evlilik hakkında ne düşünür ve evlenirmi bu şekilde devam edilirse yakında aile kurumu evlilikler olmayacak ülke kaousa sürükleniyor içten yok edilmeye çalışılıyor bilmem farkında mısınız*
- *Halkı kin ve nefrete tesvik etmek erkekleri hedef göstermek ten başka bir şey değil*

Erkek kullanıcıların kamu spotuna yönelik yazdıkları yorumların önemli bölümünün, kadına yönelik şiddete ilişkin alınan yasal önlemlere karşı olumsuz yargılar içerdiği görülmektedir. Erkek kullanıcıların %77'sinin olumsuz, %22'sinin olumlu ve %1'nin tarafsız yorumda bulunduğu tespit edilmiştir.



Şekil 1: Kamu Spotuna Yorum Yapan Erkeklerin Yaklaşım İstatistikleri

Aile içerisinde erkek tarafından şiddete uğrayan kadına yönelik algının, yorumlarda da geçtiği üzere “kol kırılır ama yen içinde kalır” mantığıyla örüldüğü görülmektedir. Yani erkek anlayışına göre kadın şiddet görse de *aile birliğinin devamı, uzun ve mutlu bir evlilik* adına sessiz kalmalı ve bunu dile getirmemelidir. Ayrıca çoğu yorumda, erkeklerin boşanma sonrası ödemek zorunda oldukları nafakanın, şiddeti meşrulaştırmak adına sürekli dile getirildiği görülmektedir. Yine birçok yorum, ilgili kamu spotunun evlilik çağındaki kadınların aile kavramına bakış açılarını olumsuz anlamda etkileyeceği savını ortaya koymaktadır. Yorumların genelinde kadınların hak ettiği için şiddet gördüğü belirtilmektedir. Bu hak edişin de kadının, sadakatsiz, ahlaksız, edepsiz oluşundan ve insanı çıldırtan kaptislerinden dolayı olduğu vurgulanmaktadır.

Kamu spotunu destekler gibi görünen kimi kullanıcıların da “kadına durduk yere şiddet uygulanmamalı” şeklindeki söylemlerinden, şiddetin uygun koşul ve zeminde uygulanabilir bir durum olduğunu savundukları gözlemlenmiştir. Olumsuz yorumların çoğu, kadına yönelik şiddete ilişkin farkındalık yaratmak ve korunmanın yasal güvenceye alındığını dile getirmek için çekilen kamu spotunun, feminist bir bakışla kurgulandığı noktada birleşmektedir. Yine kimi erkek yorumcuların, kadına yönelik şiddetin, *geçim sıkıntısından veya parasızlıktan* dolayı gerçekleştiğini söyledikleri görülmüştür. Bu yöndeki yorumlar, istemeyerek de olsa şiddeti meşrulaştırıcı bir söylemin yeniden üretilmesine neden olan yorumlardır.

5.2. Kadın Yorumcuların Analizi

İletiyeye yorum yapan 118 kadından 27'si kamu spotunun içeriğini ve paylaşılmasını eleştiren yorumlar yapmışlardır. 87 kişi ise kamu spotunun içeriğini ve paylaşımını olumlu bulmuştur.

Tablo 4: Kamu Spotuna Yorum Yapan Kadınların Yaklaşım İstatistikleri

Kamu spotuna olumlu yaklaşan	Kamu spotuna olumsuz yaklaşan	Kamu spotuna tarafsız yaklaşan
87	27	4

İlgili kategoride incelenen iletilerden çarpıcı olan bazı paylaşımlar aşağıda yer almaktadır. Söz konusu paylaşımların yazım ve imla hatalarına müdahale edilmemiş, olduğu gibi alıntılanmıştır:

- *Hasta hasta yorumlar yapmayın ülkemizde yüzlerce binlerce kadın şiddet görüyor. Parmak basılması gereken bir konu bu ve siz daha tüm erkekleri zan altında bırakmayın diyorsunuz.. komiksiz gerçekten. Böyle saçma bir bakış acısı olamaz.*
- *NEYMİŞ EFENDİM TÜM ZORLUKLAR ERKEĞİN ÜZERİNDEYİMİŞ BANA BAK! SENİN ASABIN BOZUK DİYE YARA ALDIN DİYE BAŞKA YERLERİ KIRIP DÖKEMEZSİN! SUSMAYACAZ!!!! SUSTURAMAYACAĞSINIZ!!!! KADINDAN MEYDANA GELEN ERKEĞE BAK HALE KADINDAN GELDİN SEN HADDİNİ VE YERİNİ BİLECEKSİN!*
- *BURAYA ERKEKLER MAĞDUR YAZANLARIN HEPSİ POTANSİYEL DAYAKÇI. DAYAK HAKLARINI ELLERİNDEN ALIYORSUNUZ DİYE KUDURUYORLAR. ULAN ŞEREFSİZLER AİLEYE NİFAK TOHUMUYMUŞ BU VIDEO EŞİNİ DÖVMEK ACİZLİKTİR GERÇEK AİLELERDE ERKEK EŞİNİ DÖVMEZ KONUŞULUR SORUNLAR HALLEDİLİR SİZ İNSAN DEĞİLSİNİZ(1 Like)*
- *Yazıklar olsun şu ülkenin insanlarına. Daha dün iki kadın öldü erkek şiddetinden şurda hiçbir insan tek bir tepki göstermezken gerçekler gösterildiğinde rahatsız oluyorsunuz. Şu zihniyetin yol ortasında adam karısını bıçaklarken bön bön bakan vicdansızlardan bir farkı yok*
- *Bu videodan rahatsız olan net şiddet suçlusudur. Feministler tepsin sizi.*
- *Videonun altındaki olumsuz yorumlar kadına şiddeti mi destekliyor? "Erkeğe de şiddet uygulanıyor" başlığı altında neyi meşrulaştırmaya çalışıyorsunuz? Daha önceden yaptıklarınız kısıtlanacak diye mi ağlıyorsunuz? Şiddetin hiçbir türü, hiçbir canlıya olanı kabul edilemez.*
- *Tweet altındaki yorumları okurken kör oldum*
- *Olanı göstermemiş haliyle bile bu kadar tepkilisiniz. Empati biraz. Kaç kadın öldürüldü, uzaklaştırma kararı alınmasına rağmen. Kaç kadın öldürüldü, ağır darptan dolayı hapis yatması gerekirken indirim verdikleri için.*
- *Yorumlara bak ya. Söylenecek çok söz var ama sizde anlayacak kapasite yok yine de buraya bırakıyorum <http://anitsayac.com> Bu kadar kadın kendi kendine ölmedi ÖLDÜRÜLDÜ. "Kadın cinayetleri", "erkek şiddeti" kavramı hayatımıza boşuna girmedi*
- *CB sayfasında Bu videoyu izleyen ne düşünür? Türkiye'de her köşe başında bir sapık, her evde şiddet uygulayan bir psikopat var demezler mi? Kadına Şiddet uygulayan yok mu? Ne yazık ki var, yapanın elleri kırılsın. Bunların yüzünden tüm cinsiyet grubu aşağılamak, rezil etmek neden? "*
- *Tebrik ediyorum gün geçtikçe erkeklerin evlilikle ilgili düşüncelerini yok edeceksiniz. Art niyetli kadınlar için bundan iyisi olamaz.*
- *Cocuk hakları için ne yaptınız Anne cocunu dovuyor ve cocugun hic bir hakki yok*

Kadın kullanıcıların kamu spotuna yönelik yazdıkları yorumların önemli bölümünün, hem kamu spotunun yayınlanmasına olumlu yaklaştıkları, hem de kadına yönelik şiddete ilişkin alınan yasal önlemlere karşı olumlu yorumlar yaptıkları görülmüştür. Kadın kullanıcıların %74'sinin olumlu, %23'sinin olumsuz ve %3'ünün tarafsız yorumda bulunduğu tespit edilmiştir.



Şekil 2: Kamu Spotuna Yorum Yapan Kadınların Yaklaşım İstatistikleri

Kamu spotunun altına yorum yazan kadın kullanıcıların çoğunluğunun, kadına yönelik ayrımcı söylem ve şiddete ilişkin farkındalığa sahip oldukları tespit edilmiştir. Kadın yorumcuların yaptıkları yorumların önemli bir bölümü, iletinin altında olumsuz yorum yazan erkek kullanıcılara cevap niteliğinde yorumlardır. Yani yorumların çoğunluğu kamu spotundan ziyade, kamu spotunun altına yorum yazan erkeklerin zihniyetine eleştiri niteliğindedir.

Kadın yorumcuların çoğunluğu, olumsuz erkek egemen yorumları karşısında sessiz kalmayacaklarını, erkek şiddetine karşı mücadele etmeleri gerektiğini belirten yorumlar yazmışlardır. Yine, kadın yorumcuların çoğunluğunun iletlerinde, şiddetin erkekler tarafından meşrulaştırılmaya çalışıldığının altını çizdikleri görülmüştür.

Kadın yorumcuların arasında da azımsanamayacak ölçüde, kamu spotunun yayınlanmasına ve içeriğine eleştirel bakan yorumlara da rastlanılmıştır. Kamu spotunun tüm erkekleri hedef aldığını belirten ve bu durumun aile birliğini ve bütünlüğünü bozabileceğine dikkat çeken yorumlar tespit edilmiştir.

6. SONUÇ

Yeni iletişim teknolojilerinin getirdiği imkanlar, geleneksel iletişim pratiğini derinden etkilemiştir. Özellikle yeni medya olarak tanımladığımız mecralar, kullanıcıların birbirleriyle karşılıklı iletişim kurabildiği “etkileşimsel” mecralar olarak ön plana çıkmışlardır. Etkileşim özelliği yeni medya ortamlarını bir yandan dinamik bir yapı haline getirmekte, öte yandan bireylere kendilerini özgürce ifade edebilme olanaklarını sağlamaktadır. Geleneksel iletişim modellerinde sadece alıcı konumundaki birey, yeni medya ortamlarında bilgiyi üreten, paylaşan kaynak durumuna eririlmiştir.

Araştırma kapsamında, yeni habercilik pratiklerinin en popüler sosyal medya mecralarından biri olan Twitter’ın gündem oluşturma gücü ve kullanıcı tepkileri analiz edilmiştir. Söylem analizine tabi tutulan kullanıcı paylaşımlarında, özellikle erkek kullanıcıların kadına yönelik şiddet vakalarına yaklaşımlarının, erkek egemen bakış açısıyla yörgüldüğü gözlemlenmiştir.

Çalışmamız kapsamında incelemeye tabi tutulan erkek kullanıcı paylaşımların %77’sinin, kadına yönelik şiddete karşı yayınlanmış olan kamu spotuna eleştirel bir bakış açısıyla gerçekleştiği tespit edilmiştir. Günümüzde gittikçe yaygınlaşan cinsiyetçi yaklaşımların temeli, çocukluk çağından itibaren, ailede ve sonrasında okulda, sosyal yaşamda, bireyin muhatap olduğu ataerkil eğitim ve öğretim anlayışına dayanmaktadır. Özellikle erkek bireylerin çocukluk çağından itibaren kadına yönelik bakışları; “cinsiyetçi, kadını ikinci plana iten, kadının ev işlerinden veya çocuk bakımından sorumlu olması gereken, iş hayatından ve sosyal yaşamdan kopuk” bireyler olması gerektiği yaklaşımıyla örülmüştür. Aynı bireylerin yaşları büyüdükçe, eşlerine ve kızlarına bakış açısı da içselleştirilmiş bu bakış açısıyla şekillenmektedir. Yani büyüyen erkek çocuğu bu sefer eşini kendi “eşyası” gibi görmekte, dolayısıyla şiddet uygulamayı kendisine bir hak olarak görmektedir. Araştırmalar, kadına yönelik şiddet vakarının büyük bir kısmının kıskançlık, tahrik gibi nedenlere dayandığını, cinayet vakalarının da kadını kendi özel mülkü gibi gören erkekler tarafından işlendiğini belirtmektedir.

Analiz kapsamında dikkat çeken bir başka durum, hem erkek kullanıcıların hem de sayıları azımsanamayacak kadar fazla olan (%23) kadın kullanıcıların, kadına yönelik şiddet ve cinayetleri önleme adına verilen mücadelenin aile birliğini bozacağı vurgulamalarıdır. Kamu spotunun altına yorum

yapan hem erkek hem de kadınların önemli bir kısmı, aile içinde şiddet vakaları olsa da bu durumun aile içerisinde kalması gerektiğini, kesinlikle emniyete veya hukuki yollara başvurulmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu yollara başvuran ve şiddetle mücadele eden kadınların aile birliğini bozduğunu iddia etmektedirler. Söz konusu yaklaşım biçiminin nelere yol açabileceği, emniyet tedbirleri alınmadığı veya hukuki yola başvurmadığı için öldürülen kadınlar düşünüldüğünde açıkça ortadadır.

Söylem analizi yoluyla elde edilen başka bir bulgu, erkek kullanıcıların, boşanma süreci sonrası eski eşlerine ve çocuklarına ödemek zorunda oldukları nafakayı şiddeti meşrulaştıran bir sebep olarak görmeleridir. Birçok erkek kullanıcı, kamu spotunun altına, ömür boyu nafaka ödemek zorunda olmamaları gerektiğini belirten yorumlar yapmışlardır. Bu yaklaşım; şiddeti içselleştiren bir yaklaşımın yansıması olarak görülmektedir.

Araştırma sonucunda çıkarılan sonuçlardan biri de erkeklerin büyük bir bölümünün kadınlardan beklentisinin, toplumsal cinsiyet kalıplarına ve ataerkil toplumsal önyargılarına uymaları olduğudur. Analiz dâhilinde incelemeye tabi tutulan erkeklerin büyük bir bölümünün, bu “toplumsal önyargılara” aykırı davranan kadınların şiddet görmesinin doğal olduğunu düşündükleri, daha da önemlisi cinayeti hak ettikleri algısına sahip oldukları anlaşılmıştır. Toplumsal anlamda en büyük sorunlardan biri, kadının kamusal alandan (iş yaşamı, kültürel dünya, sosyal çevre) dışlanması, erkeğin belirlemiş olduğu belirli özel alanlar dışında, varlığının pasifize edilmesidir.

Ayrımcı erkek anlayışıyla mücadele, kadının her alanda görünür olmasından ve kendisini nesne olarak gören erkek anlayışıyla her alanda mücadele etmesinden geçmektedir. Kadınların kendilerine biçilen rollere uymamaları, toplumsal yaşamın her alanında kendilerini var etmeleri, kadının yaşadığı sorunların çözümünün bir parçası olacağı ortadadır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, C. (2007). Yeni Medyanın Geleneksel Medya ile Karşılaştırılması. G. Erol (Der.). Medya Üzerine Çalışmalar (s.1-14). İstanbul: Beta Yayınları.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2008), Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Bayraktutan, G. Binark, M., Çomu, T., Doğu, B. İslamoğlu, G., Aydemir, A. T., (2012). “Sosyal Medyada 2011 Genel Seçimleri: Nicel-Nitel Arayüzey İncelemesi”, Selçuk İletişim Dergisi, 7(3), 15-16. Barrett, O.B. ve Braham, P. (1995), Media, Knowledge and Power, London: Routledge.
- Dumanlı, D. (2018). “Twitter Kullanıcılarının Cinsel İstismar Olaylarına Verdikleri Tepkiler: Kullanıcıların Profili ve İçerik Analizi”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 53-65.
- Göregenli, M. (2013). “Ayrımcılığı Meşrulaştırılması”, Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar, Mahmut Çınar (der.) içinde, İstanbul: Hrant Dink Vakfı yayınları, ss.37-57.
- Karataş, S, Şener, Ü, ve Otaran, N, (2008). Kadın Sığınmaevleri Kılavuzu. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Kırık, A.M. (2012). Arap Baharı Bağlamı’nda Sosyal Medya-Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 1(3), 87-98.
- Kuyucu, M. (2015). Web 2.0 Haçlı Seferleri Twitter ile Ana Akım Medyanın Erişim Savaşı. S. Ersöz Karakulakoğlu ve Ö. Uğurlu (Ed.). İletişim Çalışmalarında Dijital Yaklaşımlar: Twitter (s. 145-181). Ankara: Heretik Basım Yayın.
- Scannell, P. (1995) “Review Essay: Media Events”, Media, Culture & Society, 17, 1: 151-7.
- Toprak, A. ve diğ. (2009). Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: Görülüyorum Öyleyse Varım”, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Vural A., Z. Beril Ve Bat, Mikail (2010). “Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma”, Journal of Yaşar University, 20(5), s.3348-3382.

Yegen, C. (2014). "İnternet Haberciliğinde Kadın Cinayeti Haberlerinin Sunumu: Posta Gazetesi Örneği", TOJDAC (The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication), 4 (3), 15-28.

kadincinayetlerinidurduracagiz.net/veriler/2869/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2018-veri-raporu Erişim Tarihi: 26.04.2018

<https://wearesocial.com/blog/2018/10/the-state-of-the-internet-in-q4-2018> Erişim Tarihi: 26.04.2018